

Повідайчик О.С.,

Варга Н.І.,

Повідайчик М.М.

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ У ВИЩІЙ ШКОЛІ США

В останні десятиліття в зарубіжних закладах вищої освіти все більше активізується процес забезпечення єдності наукової й навчальної підготовки через широке залучення студентів до науково-дослідницької і експериментальної роботи. Проблема орієнтації майбутніх фахівців різних професійних галузей на цю діяльність розглядається як найважливіша умова їх індивідуально-професійного самовизначення і професійної культури.

Розглянемо особливості формування дослідницької компетентності студентів у закладах вищої освіти США. Вища освіта в цій країні передбачає чотири рівні.

Неповна вища освіта. Освітньо-професійні програми першого рівня тривають два роки і спрямовані на вивчення переважно окремих розділів загальнонаукових і гуманітарних дисциплін. На базі неповної вищої освіти може бути реалізована професійна підготовка зі строком до 1,5 року, яка передбачена для фахівців із середньою спеціальною освітою. Як правило, навчальні програми цього рівня або не містять конкретного науково-дослідницького компонента взагалі, або розглядають його в обсязі, необхідному для загального розуміння їхнього використання в професійній діяльності.

Базова вища освіта. Її надають за освітніми програмами, які передбачають оволодіння студентами системою наукових знань про людину і суспільство, історію та культуру, дають можливість здобути фундаментальну підготовку за одним із напрямів соціальних наук, а також одержати основи професійних знань з певного фахового напрямку. Цей рівень уже передбачає підготовку в галузі науково-дослідницької діяльності: у навчальні плани включаються дослідницько спрямовані дисципліни ін. При цьому акцент робиться на оволодіння кількісними і якісними методами досліджень. Вивчаються також методи математичної статистики, обробки якісних і кількісних даних. У рамках різних навчальних дисциплін студентів учать написанню звітів про проведені дослідження. Істотне місце в навчальних планах відведене освоєнню нових комп'ютерних технологій, оскільки підкреслюється їхня роль і в практиці, і в науково-дослідницькому процесі.

Третій рівень вищої освіти – повна вища – реалізується через освітні, професійні і науково-дослідницькі програми, спрямовані на поглиблення освіти і професійної підготовки бакалавра відповідно до його майбутньої професійної діяльності. На рівні магістра ці програми мають переважно дослідницький характер або готують дипломованих фахівців для викладацької діяльності.

Післядипломна освіта – включає фахову підготовку і науково-дослідницькі програми, призначені для формування наукових і викладацьких кадрів вищої кваліфікації (Дьячек Т.П., 2002).

Однією з визначальних рис другого і третього рівнів системи вищої освіти є забезпечення розвитку мотивів науково-пізнавальної діяльності, оволодіння теоретико-методологічним базисом досліджень і формування дослідницьких умінь, фундаменталізація освіти, заснована на підвищенні ролі науки в навчальному процесі, що дає підстави для перспективного професійного росту і «виживання» професії.

Так, з метою підвищення рівня мотивації студентів до наукової роботи у Кембридзькому університеті кілька разів у році виконавці науково-дослідницьких проектів організують дні екскурсій, де кожен студент може отримати інформацію про здійснюваний дослідницький проект.

Прагнучи ввести більшість студентів у світ актуальних досліджень, Массачусетський технологічний інститут ще з 60-х років минулого століття став активно практикувати проведення студентами перших-четвертих курсів різних досліджень в установах і організаціях за індивідуальними контрактами, але під керівництвом викладачів. Якщо в перший рік у програмі «Можливості наукових досліджень для студентів молодших курсів» брало участь 25% студентів, то надалі їх кількість зросла до 75% (Дьячек Т.П., 2002). Педагогічна громадськість США досить позитивно оцінює досвід широкого залучення студентів до наукової діяльності як складового елементу програми навчання.

Реформи, які проводяться в зарубіжній вищій школі, стосуються як принципів організації самостійної наукової діяльності студентів, так і різних аспектів організації навчального процесу взагалі.

На думку зарубіжних учених, організації наукової діяльності студентів сприяє нова концепція, яка передбачає: цілеспрямоване заохочення інноваційних ініціатив; посилення принципу міждисциплінарності (на противагу високому ступеню спеціалізації); взаємозв'язок базових і спеціальних дисциплін; чітку координацію наукових програм відповідними органами та ін. (Усманов Б.Ф., 2009).

Аналіз літератури і безпосереднє вивчення практики навчання у вищих школах зарубіжних країн показав, що вищезгадані підходи найчастіше реалізуються, наприклад, у вигляді модульної організації навчання у різних її модифікаціях, системотворчою ланкою якої є самостійна робота студентів, в тому числі в процесі науково-дослідницької діяльності. Функції викладача при цьому зміщуються в бік визначення загальних напрямків процесу підготовки фахівця (складання модульних програм) і управління (консультування на основі індивідуального підходу) самостійною роботою кожного студента.

Ефективним засобом активізації навчальної діяльності студента в умовах модульного навчання є, наприклад, система «Pointraiting», що відображає успішність навчання в показниках так званого індивідуального кумулятивного індексу кожного студента (варіант системи залікових одиниць, прийнятої в багатьох зарубіжних країнах).

Як одну з модифікацій модульного навчання у США можна назвати організацію навчання за планом Келлера, яка почалася з 70-х років і широко використовується нині в зарубіжній вищій школі. В процесі роботи за планом Келлера викладач розподіляє навчальний матеріал на розділи або навчальні одиниці, число яких не перевищує 20. З кожної навчальної одиниці студент отримує методичні рекомендації, в яких містяться інструкції з методики роботи, питання для самоконтролю та ін. Перш ніж перейти до наступного розділу, студент повинен скласти «Тест готовності» (оволодіння 90% навчального матеріалу). Темп роботи визначається самим студентом: можливе як оволодіння матеріалом з випередженням, так і перенесення вивчення на наступний семестр (Barnes A., Ephross P., 2004).

У програмах професійної підготовки студентів у США близько 50% навчального часу становить практика. Її роль у зарубіжних моделях дослідницької підготовки важко переоцінити. Основне призначення практики полягає в тому, щоб студенту дати не тільки теоретичні знання, а й навчити його виконувати наукові дослідження, які б завершувалися певним дослідницьким проектом. Під час практичної підготовки такі вміння виробляються внаслідок власних дій, при спостереженні за дослідницькою діяльністю досвідченого фахівця, а також при аналізі своєї роботи, спільному обговоренні проблем у групі, з викладачем, супервізором (у формі рефлексивного діалогу).

Цей вид підготовки (практика) визначається як період, протягом якого студенти мають можливість зрозуміти взаємозв'язок досліджень з їхньою майбутньою діяльністю, набути вміння вибудувати зв'язки між експериментальною діяльністю і практичною роботою.

Аналіз процесу формування дослідницької компетентності студентів у вищій школі США показує, що найбільшого поширення набули такі методи навчання: аналіз методів і технік з позиції їх дослідницького потенціалу, моделювання, навчання в природних умовах, «інструктаж», читання лекцій за певною тематикою (під керівництвом викладача), виконання завдань у команді, робота над груповим проектом, кураторство як індивідуальна взаємодія з супервізором, поєднання методу «імітації» і «живої» практики, ігрові методи. До провідних засобів навчання, які використовуються при навчанні студентів НДД, належать аудіозаписи, слайди, кіно, комп'ютер, Інтернет, щоденники, листи, звіти, протоколи та ін. Варто відзначити широке використання різних видів наукових джерел (довідників, підручників, наукових звітів, професійних періодичних видань та ін.), що відображені в переліку обов'язкової та додаткової літератури до кожного навчального курсу.

Обов'язковою умовою для реалізації науково-дослідницької підготовки студентів є дослідницька культура викладачів. Педагог допомагає в корегуванні теми дослідження, формулюванні проблеми, розробці й використанні методів збору і аналізу даних, написанні звіту. Так, М. Бомбик підкреслює: «Студенти вчаться на прикладах. Викладачі своєю поведінкою повинні демонструвати професійну прихильність до науково-дослідницької роботи. Процес знайомства з різними методами, демонстрація тісного зв'язку досліджень і практики допоможуть студентам глибше усвідомити важливість включення наукових методів у практику професійної діяльності» (Бомбик М., 2006).

Здійснений аналіз формування дослідницької компетентності студентів у вищій школі США дозволяє виділити низку характерних для нього тенденцій, які варто враховувати в процесі аналогічної підготовки фахівців в Україні: фундаменталізація професійної підготовки, що виражається, зокрема, у посиленні наукового базису професії через включення в освітні програми значного обсягу теоретичних курсів, завдань з елементами досліджень і залучення до викладацької діяльності висококваліфікованих фахівців, безпосередньо включених у дослідницький процес; дослідницька спрямованість навчальних курсів на вирішення потреб практики, що реалізується через упровадження в навчальні плани значної кількості годин практики, яка забезпечує «дослідницький простір» для роботи студентів.